

MEDENİ KANUN’DA DÜZENLENEN YASAL MAL REJİMİNİN (EDİNİLMİŞ MALLARA KATILMA REJİMİ), VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ:

Azmi DEMİRCİ
Baş Hesap Uzmanı

1. Giriş:

Yeni Medeni Kanun’un benimsediği yasal rejimi olan “*edinilmiş mallara katılma rejimi*”, eşler arasındaki veraset yoluyla veya herhangi bir suretle gerçekleşen ivazsız iktisapların veraset ve intikal vergisi karşısındaki durumu konusunda tereddüt veya tartışma yaratmakta olup, belirtilen konuya ilişkin görüşlerimiz ve değerlendirmelerimiz bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

2. Medeni Kanun’un Mal Rejimine İlişkin Düzenlemeleri:

Bilindiği üzere, eşlerin evlenmeden önce ve evlenmeden sonra edindikleri menkul ve gayrimenkul mallar üzerindeki yönetim, yararlanma ve tasarruf hakları ile bu mallardan kaynaklanan borçların durumu ve evlilik sona erdiğinde söz konusu malların ne şekilde paylaşılacağına ilişkin düzenlemeler Medeni Kanun’da “*mal rejimi*” düzenlemeleri olarak yer almaktadır. Bu kapsamda, mülga (eski) Medeni Kanun’da¹ eşler arasındaki yasal mal rejimi “*mal ayrılığı rejimi*” olarak düzenlenmişken, 4721 sayılı yeni Medeni Kanun’la² yasal mal rejimi “*edinilmiş mallara katılma rejimi*” (EMKR) olarak değiştirilmiştir.

743 sayılı mülga Medeni Kanun’da, yasal mal rejimi olan “*mal ayrılığı rejimi*” dışında, seçimlik olarak “*mal birliği ve mal ortaklığı*” rejimlerine de yer verilmiş; 4721 sayılı yeni Medeni Kanunda da yasal mal rejimi olan “*edinilmiş mallara katılma rejimi*” (MK md.218-241) dışında, seçimlik olarak “*mal ayrılığı (MK md.242-243), paylaşımlı mal ayrılığı (MK md.244-255) ve mal ortaklığı (md.256-281)*” rejimlerine yer verilmiştir. Her iki Kanun’un bu konudaki ortak özelliği; eşlerin (veya müstakbel eşlerin), evlilik birliğinin oluşmasından önce veya sonra Kanun’da belirtilen seçimlik mal rejimlerinden birini seçme hakkına sahip olmaları, bu seçim yapılmamışsa yasal mal rejimine (eski Kanun’da mal ayrılığı rejimi, yeni Kanun’da edinilmiş mallara katılma rejimi) tabi olmalarıdır.

¹ 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Medeni Kanun.

² 01.01.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yasal mal rejimi dışındaki seçimlik (alternatif) mal rejimlerinin tercih edilmesinde önem arz eden nokta ise; eşler tarafından, seçilen mal rejiminin bir bütün olarak kabul edilmesi ve Kanun'da hükme bağlanan mal rejimleri (yeni Medeni Kanun'a göre mal ayrılığı, paylaşımlı mal ayrılığı ve mal ortaklığı rejimleri) dışında bir tercih yapma olanağının bulunmamasıdır. Bu durum 4721 sayılı Kanun'un 203'üncü maddesinde "*Taraflar, istedikleri mal rejimini ancak kanunda yazılı sınırlar içinde seçebilir, kaldırabilir veya değiştirebilirler.*" şeklinde ifade edilmiştir.

Diğer yandan, 743 sayılı Medeni Kanun'un yürürlükten kaldırılması ve 4721 sayılı Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesine yönelik olarak yasalaşan 03.12.2001 tarihli ve 4722 sayılı "*Türk Medeni Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun*"un 10'uncu maddesiyle; yeni Medeni Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten (01.01.20002) önce evlenmiş eşler arasında, bu tarihe kadar tabi oldukları mal rejiminin devam edeceği, eşlerin Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak bir yıl içinde başka mal rejimini seçmedikleri takdirde, bu tarihten geçerli olmak üzere yasal mal rejimini (EMKR) seçmiş sayılacakları hükme bağlanmıştır.

Yapılan açıklamalardan görüleceği üzere, 01.01.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Kanun'la, bu tarihten sonra gerçekleşecek evliliklerde, herhangi bir seçimlik mal rejimi (mal ayrılığı, paylaşımlı mal ayrılığı ve mal ortaklığı rejimleri) tercih edilmediği hallerde, yasal mal rejimi olarak EMKR'nin geçerli olacağı hükme bağlanmıştır. 4722 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun ise, 01.02.2001 tarihinden önce gerçekleşen evliliklerde, eşlere 01.01.2003 tarihine kadar süre tanıyarak, yeni Medeni Kanun'un düzenlediği seçimlik mal rejimlerinden birini seçmelerini, bu seçimin yapılması halinde seçilen mal rejiminin, seçimin yapılmaması halinde yeni yasal mal rejimini (EMKR) seçmiş sayılacaklarını ve bu durumun da 01.01.2002 tarihinden itibaren geçerli olacağını³ hükme bağlamıştır.

Konumuz bakımından önem arz etmesi nedeniyle, Yeni Medeni Kanun'da düzenlenen mal rejimlerinden seçimlik olanlar ihmal edilerek, aşağıda sadece yasal mal rejimi olan EMKR'nin yapısına ilişkin genel esaslara yer verilmiştir.

4721 sayılı Medeni Kanun'un 202'nci maddesiyle yasal mal rejimi olarak benimsenen "*edinilmiş mallara katılma rejimi*" konusundaki düzenlemelere Kanun'un 218-241'nci maddelerinde yer verilerek;

-Edinilmiş mallara katılma rejiminde, malların, edinilmiş mallar ile eşlerden her birinin kişisel mallarını kapsadığı (MK md.218),

-Edinilmiş malların, her eşin bu mal rejiminin devamı süresince karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerleri olduğu ve bir eşin edinilmiş mallarının özellikle; çalışmasının karşılığı olan edinimler, sosyal güvenlik veya sosyal yardım kurum ve kuruluşlarının veya personele yardım amacı ile kurulan sandık ve benzerlerinin yaptığı ödemeler, çalışma gücünün kaybı nedeniyle ödenen tazminatlar, kişisel mallarının gelirleri ve edinilmiş malların yerine geçen değerler olduğu (MK md.219)

³ 4721 sayılı Kanun'un 10'uncu maddesiyle, eşlere, maddede öngörülen bir yıllık süre içinde yapacakları mal rejimi sözleşmesiyle, yasal mal rejiminin evlenme tarihinden itibaren geçerli olacağını kabul edebilme olanağı da sağlanmıştır.

-Kişisel malların ise; kanuna göre, eşlerden birinin yalnız kişisel kullanımına yarayan eşya, mal rejiminin başlangıcında eşlerden birine ait bulunan veya bir eşin sonradan miras yoluyla ya da herhangi bir şekilde karşılıksız kazanma yoluyla elde ettiği malvarlığı değerleri, manevî tazminat alacakları ve kişisel mallar yerine geçen değerler olduğu (MK md 220), sözleşmeye göre de, eşlerin, mal rejimi sözleşmesiyle, bir mesleğin icrası veya işletmenin faaliyeti sebebiyle doğan edinilmiş mallara dahil olması gereken malvarlığı değerlerinin kişisel mal sayılacağını kabul edebilecekleri ve yine mal rejimi sözleşmesiyle kişisel malların gelirlerinin edinilmiş mallara dahil olmayacağını da kararlaştırabilecekleri hükme bağlanmıştır. (MK md.221)

Ayrıca, yine 4721 sayılı Medeni Kanun'un 223'üncü maddesinde, her eşin yasal sınırlar içerisinde kişisel malları ile edinilmiş mallarını yönetme, bunlardan yararlanma ve bunlar üzerinde tasarrufta bulunma hakkına sahip olduğu ve aksine anlaşma olmadıkça, eşlerden birinin diğerinin rızası olmadan paylı mülkiyet konusu maldaki payı üzerinde tasarrufta bulunamayacağı hükme bağlanmıştır.

Bu hükümlere göre, evlilikte eşlerin kişisel malları ve sözleşmeyle kişisel olduğu kabul edilen malları dışında, evlilik süresince elde ettikleri malların tamamı edinilmiş mal olarak kabul edilmiş ve edinilmiş mallar, evliliğin ya da mal rejiminin sona erdiği durumda paylaşımına esas değerler olarak tanımlanmıştır. Ancak, yeni Medeni Kanun'un, EMKR ile eşlerin mallarını kişisel mallar ve edinilmiş mallar olarak ayırmasının, ancak mal rejimi sona erdiğinde anlamı ve önemi bulunmakta, evlilik ve dolayısıyla mal rejimi devam ettiği sürece bu ayırımın önemi bulunmaktadır. Zira, yukarıda da belirtildiği üzere EMKR'de evlilik ve mal rejimi devam ettiği sürece, aynen mal ayrılığında olduğu gibi, eşlerin malvarlıkları, yönetim, yararlanma ve tasarruf yetkileri bakımından birbirinden ayrı ve bağımsızdır ve ayrıca kural olarak da borçlardan birlikte değil bireysel sorumluluk söz konusudur. (MK, Md.224)

Belirtilen durumdan hareketle, Medeni Kanun'un EMKR konusundaki diğer hükümleri de dikkate alındığında bu konuda yapılacak en önemli tespit; EMKR'de mal rejiminin tasfiyesi halinde (boşanma veya eşlerden birinin ölümü ile evliliğin sona ermesi, evlilik devam etse bile eşlerden birinin talebi ve mahkeme kararıyla veya başka bir mal rejiminin seçilmesiyle ya da iflas gibi hallerde kendiliğinden) edinilmiş malların paylaşımının öngörülmüş olması, kişisel malların ise paylaşım dışında tutulmuş olmasıdır⁴. Ancak, bu noktada dikkat edilmesi gereken husus şudur; EMKR'de mal rejiminin tasfiyesi ve dolayısıyla edinilmiş malların paylaşımı; her bir eşin, edinilmiş malların mülkiyetini talep ettiği ya da paylaştığı aynı bir paylaşım değil, her bir eş için eşinin edinilmiş mallarına belli eklemeler (Mk.Md.229) ve denkleştirmeler (MK Md.230) yapıp, bu mal grubuna ait borçların da mahsup edilmesinden sonra kalan “artık değer” üzerinden hesaplanacak bir alacak hakkı veren parasal bir paylaşımdır.

Eşlerden her birinin, diğerinin edinilmiş mallarının artık değeri üzerinde sahip olduğu alacak hakkı, “artık değer alacağı” olarak isimlendirilebilir (MK md.236/f.1) Eşlerin (veya mirasçılarının) bu şekilde hesaplanan karşılıklı “artık değer alacakları” kanun gereğince takas edilir (MK md.236/f.1/c.2). Kanuni takas sonunda karşılıklı alacaklar, daha

⁴ Medeni Kanun'un 230'uncu maddesine göre kişisel malların bedeli mal rejimi sırasında edinilmiş mallardan ödenmiş ise, bu mallarda denkleştirmenin ve dolayısıyla katılmanın ve hak talebinin konusuna girer.

küçük olan alacak oranında sona erer, daha fazla alacağı olan taraf, aradaki fark kadar alacaklı kalır. Bu alacağa “*katılma alacağı*” denmektedir (MK md.239)⁵

Katılma alacağı⁶, ancak mal rejimi sona erdikten ve karşılıklı alacakların miktarı belirlendikten sonra talep edilebilir. Mal rejimi devam ederken, eşlerin böyle bir hakkı bulunmamaktadır. Eşler mal rejimi sona ermeden önce, sadece beklenen (muntazar) bir hakka sahiptir. Mal rejimi devam ederken eşlerin bu beklenen hak üzerinde tasarrufta bulunmaları mümkün değildir. Bu aşamada katılma alacağına yönelik beklenen hakkın üçüncü kişilere devri mümkün olmadığı gibi; haczedilmesi ve iflas masasına girmesi de mümkün değildir. Mal rejiminin sona ermesiyle doğan katılma alacağı, tasfiye tamamlandığı anda muaccel olur.⁷

3. Veraset ve İntikal Vergisinde Verginin Konusu ve İstisnalar:

7338 sayılı Veraset Ve İntikal Vergisi Kanunu’nun⁸ 1’inci maddesinde “verginin mevzuu”;

“Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunan şahıslara ait mallar ile Türkiye’de bulunan malların veraset tarikiyle veya herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir tarzda bir şahıstan diğer şahsa intikali Veraset ve İntikal Vergisine tabidir.

Bu vergi, Türk tabiiyetinde bulunan şahısların ecnebi memleketlerde aynı yollardan iktisabedecekleri mallara da şamildir.

Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetindeki bir şahsın Türkiye hudutları dışında bulunan malını veraset tarikiyle veya sair suretle ivazsız bir tarzda iktisabeden ve Türkiye’de ikametgahı olmayan ecnebi şahıs bu vergi ile mükellef tutulmaz.” şeklinde belirlendikten sonra, Kanun’un 3’üncü maddesinde “*muafiyetler*” 4’üncü maddesinde de “*istisnalar*” hükme bağlanmıştır.

VİVK’nın gerek 3’ncü maddesinde hükme bağlanan “muafiyetler”de, gerekse 4’ncü maddesinde düzenlenen “*istisnalar*”da evlilik birliğinin taraflarıyla ve/veya evlilik ve mal rejimleriyle ilgili işlem ve tasarruflara yönelik olarak herhangi bir düzenleme yapılarak bu konularla doğrudan ilgili muafiyet ve istisna tanımı yapılmadığı gibi, yine bu maddelerde ya da Kanun’un başka bir maddesinde genel olarak mal rejimleri, özel olarak da yasal mal rejimi olan EMKR ile ilgili olarak herhangi bir düzenlemeye, istisna ve muafiyete yer verilmemiştir.

⁵ Yrd. Doç. Dr. Mehmet Beşir Acarbey, Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Mal Grupları-İspat Kuralları ve Eşlerin Paylı Mülkiyeti Altındaki Mallara İlişkin Düzenlemeler, DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt.9 Özel Sayı, 2007, sf.493

⁶ 4721 Sayılı Medeni Kanun’da EMKR sona erdiğinde eşlerin talep edilebilecekleri diğer bir alacak olarak da “değer artış payı” düzenlenmiş olmakla birlikte (MK md.227) konumuz bakımından önem arz etmediğinden, bu konuya çalışmamızda yer verilmemiştir.

⁷ Yrd. Doç. Dr. Mehmet Beşir Acarbey, a.g.m, sf.493

⁸ 15.06.1959 tarihli ve 10231 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

VİVK'nın evlilik ve mal rejimiyle dolaylı olarak ilgili olabileceği düşünülen başlıca düzenlemeleri ise; 4'üncü maddenin (a) bendinde veraset tariki ile intikal eden ev eşyası ile murise ait zat eşyası ve aile hatırası olarak muhafaza edilen tablo, kılıç, madalya gibi eşyanın ve aynı maddenin (c) bendinde gayrimenkuller hariç olmak üzere, örf ve adete göre verilmesi mutata bulunan hediye, cihaz, yüzgörümlüğü ve drahomaların vergiden müstesna tutulmasından ve diğer bazı istisnalarda belirlenen hadlerin (örneğin md.4/b) ve 16'ncı maddede belirlenen vergi oranlarının eş ve çocuklar için farklılaştırılmasından ibarettir

4. Değerlendirme ve Sonuç:

Yeni Medeni Kanun'un hükme bağladığı ve birinci kısımda genel esaslarını açıklamaya çalıştığımız yasal mal rejimi (EMKR) düzenlemesi, VİVK uygulanması bakımından bazı soruları ve tereddütleri de beraberinde getirmiştir.

Bu sorulardan ilki, evlilik ve dolayısıyla mal rejimi devam ederken, eşler arasında gerçekleşen ivazsız intikallerin VİV'ne tabi tutulup tutulamayacağıdır. Örneğin, evlilik ilişkisi (mal rejimi) devam ederken, EMKR'nin geçerli olduğu bir yapı içerisinde, koca karısına bir villa hediye ederek karısı adına tescil ettirirse, bu intikali ivazsız intikal olarak değerlendirip VİV'ne tabi tutmak gerekir mi? Yoksa "EMKR'de edinilmiş mallara katılma rejimi kabul edilmiştir, bu rejim içerisinde elde edilen malların yarısı zaten kocanıdır, yasal mal rejimini kabul etmiş eşler arasında edinilmiş malların kimin mülkiyetinde olduğunun önemi yoktur, belirtilen nedenle de VİV hesaplanmaz" şeklinde ifade edilen görüşlere mi itibar edilecektir?

Hemen belirtelim ki, yukarıdaki örnekle ilgili ikinci görüş, birinci bölümde açıklamaya çalıştığımız EMKR'ye ilişkin yasal düzenlemelerin yanlış yorumlanmasından, evlilik ve dolayısıyla mal rejiminin devamı süresince, edinilmiş malların (kural olarak) mal ayrılığına değil, mal ortaklığına dayandığını zanneden (ya da kabul eden), daha da ötesinde bu yanlış değerlendirmenin sonucunda, edinilen her mal üzerinde eşlerin, artık değer üzerinden hesaplanacak şahsi alacak hakkının değil, intikale konu gayrimenkul üzerinde ortak mülkiyet şeklinde aynı bir hakkının bulunduğu noktasına varan yasal düzenlemelere aykırı bir görüştür. Bu konudaki yasal ve doğru değerlendirme, örnekteki ivazsız intikalin VİVK hükümleri çerçevesinde vergilendirilmesi gereğidir.⁹ Zira, EMKR mal rejiminin devamı süresince kural olarak mal ayrılığını benimseyen bir sistem olduğundan ve mal rejiminin devamı süresince eşler arasındaki ivazsız intikallerin de VİVK hükümleri çerçevesinde istisnaya konu edilmemesi nedeniyle, belirtilen örnekteki ivazsız intikali vergiyi doğuran olay olarak kabul etmek gerekmektedir. Belirtilen bu değerlendirme, EMKR'nin devam ettiği süre içerisinde, eşlerden birinin diğerine ivazsız olarak naklettiği menkul ve gayrimenkul mallar için geçerlidir.

Belirtilen sistemle ilgili ikinci soru, evlilik devam etsin ya da etmesin, mal rejiminin sona ermesi halinde, eşlerden biri için hesaplanan "*katılma alacağının*" VİVK'nın konusuna girip girmeyeceğidir. Bu konuda öncelikle belirtilmesi gereken husus, mal rejiminin tasfiyesi halinde, hesaplanan "*katılma alacağı*"nın hiçbir şekilde VİVK'nın konusuna girmediği ve bu alacağın vergilendirilmediğidir. Zira, gerek sağlar arası işlemlerle gerekse ölüm nedeniyle miras rejiminin sonlandırılması ve tasfiyesiyle ilgili olarak, eşlerden biri için

⁹ Belirtilen örnekteki ivazsız intikalin VİVK'nın 4/c maddesinde düzenlenen istisna kapsamında olmadığı, tartışılmayacak kadar açıktır.

hesaplanan “*katılma alacağı*” herhangi bir mal üzerinde (somut) aynı bir hakkı değil, şahsi ve hesabi bir alacak hakkını ifade etmektedir. Buna göre, miras rejimin hayatta bulunan eşler arasında sonlandırılmasında, Medeni Kanun hükümlerine göre eşlerden biri için katılma alacağı hesaplandığında, ivazsız intikal eden herhangi bir maldan bahsedilemeyeceği gibi¹⁰; ölüm halinde sağ kalan eş için katılma alacağının hesaplanmasında da, yine aynı şekilde veraseten bir mal intikali mevcut değildir. Ancak ölüm halinde EMKR’nin sona erdirilmesinde özellikli nokta şudur:

EMK rejiminde eşlerden birinin ölümünde iki türlü tasfiye yapılmaktadır. Önce mal rejimi tasfiye edilir. Sonra da terekenin tasfiyesine geçilir. Sağ kalan eşin, rejimin tasfiyesi sonucu edineceği katılma alacağı vergiye tabi değildir. Rejimin tasfiyesinde, önce katılma alacağı ayrılır ve kalan kısım itibarıyla terekenin tasfiyesine geçilir. Bunun sonucunda sağ kalan eşe düşen miras payı istisna tutarını aşarsa VİV’ne tabi tutulur.¹¹

¹⁰ Mal rejimlerinden bağımsız olarak; eşlerin boşanmaları halinde, eşlerden birinin diğerinden gerek iradi olarak gerekse mahkeme kararıyla aldığı menkul ve gayrimenkul kıymetlerin VİVK’ne tabi tutulması şeklindeki tarhiyatlar, müstekar hale gelen Danıştay Kararlarıyla kaldırılmış ve bu kararlardan sonra Maliye Bakanlığı’nın özetlerinde de boşanma sonucu alınan mallar ivazlı olarak intikal eden mallar ya da tazminat olarak değerlendirilerek VİV’ne tabi tutulmayacağı görüşü bildirilmiştir. (Örnek; 02.09.98-B.07.0.GEL.060/6026-107-31417, Kaynak: Mehmet Maç, Tarık Jamali, Veraset Hibe ve Ölüm, Denet yayıncılık, 1999, sf.65)

¹¹ Doç Dr. Eli Sonsuzoğlu, Medeni Kanunda Mal rejimi Düzenlemeleri ve Vergi Hukukundaki Etkileri, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2006, sf.108